

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah (ESPAD), Slovenija 2019

Rezultati raziskave

Tanja Urdih Lazar in dr. Eva Stergar

European Monitoring Centre
for Drugs and Drug Addiction

ESPAD

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah (ESPAD), Slovenija 2019

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa

Avtorici: Tanja Urdih Lazar in dr. Eva Stergar

Besedilo ni lektorirano.

Ljubljana, januar 2021

Uvod s povzetkom rezultatov

Leta 2019 je bilo že sedmo zbiranje podatkov v okviru Evropske raziskave o alkoholu in preostalih drogah (ESPAD), ki poteka v štiriletnih razmakih vse od leta 1995. V zadnji raziskavi, opravljeni v 35 evropskih državah, vključno s 25 članicami Evropske unije, je sodelovalo 99.647 dijakov, od tega v Sloveniji več kot 3.400, ki so odgovarjali na anonimni vprašalnik. Rezultati raziskave so zbrani v mednarodnem poročilu, ki je nastalo s sodelovanjem med raziskovalnimi skupinami posameznih držav, koordinacijsko skupino raziskovalcev in Evropskim centrom za spremljanje drog in zasvojenosti z drogami (EMCDDA). Poročilo je v celoti objavljeno na spletni strani www.espad.org, v omejeni nakladi pa je izšlo tudi v tiskani obliki.

Poročilo ESPAD 2019 vsebuje informacije o izkušnjah in percepciji dijakov v zvezi z različnimi psihoaktivnimi snovmi, vključno s tobakom, alkoholom, ilegalnimi drogami, hlapili, zdravili in novimi psihoaktivnimi snovmi. Poleg tega pa poročilo povzema tudi podatke o rabi družabnih medijev, igranju spletnih iger in iger na srečo tako na spletu kot tudi v klasičnih igralnicah. Da bi omogočili spremljanje porajajočih se tveganih vedenj med mladimi v Evropi, se vprašalnik ESPAD nenehno dopolnjuje z novimi tematskimi sklopi, vendar ohranja zbir jedrnih vprašanj, s katerimi se zagotavlja proučevanje dolgoročnih trendov. Tako je bil v letu 2019 v vprašalnik dodan sklop vprašanj o elektronskih cigaretah, poleg tega pa še presejalna vprašanja za oceno tveganih vedenj, vključno s problematičnim igranjem na srečo, visokotvegano uporabo konoplje in samozaznavo težav v zvezi z družabnimi mediji in igranjem iger.

Podatki raziskave na splošno za vse sodelujoče države kažejo, da kajenje cigaret in pitje alkohola med dijaki, starimi od 15 do 16 let, upadeta, raziskovalce pa skrbiti tvegana raba konoplje in nekaterih novih drog ter naraščanje drugih oblik zasvojenosti.

Tudi v Sloveniji se pri razširjenosti kajenja klasičnih cigaret med 15- do 16-letniki kaže trend upadanja kljub precejšnji zaznani dostopnosti tobačnih izdelkov. Hkrati pa podatki razkrivajo naraščajočo razširjenost kajenja elektronskih cigaret in uporabo drugih tobačnih izdelkov oziroma naprav za kajenje. Podatki za Slovenijo v letu 2019 prav tako kažejo pozitivno sliko pri uporabi alkohola, vendar je trend upadanja v primerjavi s povprečjem držav ESPAD manjši, odstotek razširjenosti pitja alkoholnih pijač kadarkoli v življenju, v zadnjih 12 mesecih in v zadnjih 30 dneh pa skoraj v vseh valih raziskave višji od povprečja držav, ki sodelujejo v raziskavi.

Precej manj ugoden trend zaznavamo pri uporabi konoplje, saj se delež anketirancev, ki so vsaj enkrat v življenju uporabili konopljo, že vse od raziskave leta 1999 giblje okoli petine. Razširjenost uporabe konoplje je hkrati v skoraj celotnem obdobju tudi višja od povprečja držav ESPAD. Uporaba drugih psihoaktivnih snovi ostaja med slovenskimi anketiranci večinoma precej nizka, zaznavamo pa naraščanje uporabe poživil, LSD-ja oz. drugih halucinogenov ter novih psihoaktivnih snovi.

Tako kot med anketiranci preostalih držav ESPAD tudi med slovenskimi 15- do 16-letniki narašča uporaba spleta, predvsem družabnih omrežij, kjer prevladujejo dekleta, in spletnih iger, ki so bolj razširjene med fanti. Med prostočasnimi dejavnostmi je tako kot drugod v državah ESPAD tudi v Sloveniji že v tej starostni skupini precej priljubljeno igranje iger na srečo.

V tem poročilu povzemamo najpomembnejše podatke za Slovenijo, zbrane leta 2019, s primerjavami za leto 2015 in povprečjem držav ESPAD ter pregledom trendov za celotno obdobje izvajanja raziskave.

Metode

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino – ESPAD poteka po standardizirani mednarodni metodi od leta 1995 v štiriletnih razmakih. Poglavitni cilj raziskave je zbrati primerljive podatke o uporabi različnih psihoaktivnih snovi med 15- in 16-letnimi dijaki v Evropi za spremljanje trendov v državah in med njimi. V okviru projekta ESPAD je bilo do zdaj opravljenih sedem serij zbiranja podatkov. Prva študija iz leta 1995 je potekala v 26 državah, zbiranje podatkov leta 2019 pa se je izvajalo v 35 državah. Slovenija je sodelovala v vseh sedmih do sedaj opravljenih raziskavah.

Vzorec

Podatke se v Sloveniji zbira v stratificiranih slučajnih vzorcih, reprezentativnih za dijake, ki v letu zbiranja dopolnijo 16 let, torej je raziskava leta 2019 zajela šolsko mladino, rojeno leta 2003. Enota vzorčenja je razred. Razrede se po slučaju izbere iz seznamov vseh oddelkov prvega letnika slovenskih srednjih šol za štiri vrste programov srednjega izobraževanja. Leta 2019 so bili v vzorec izbrani 204 oddelki prvega letnika s skupaj 4.861 dijaki, anketo jih je izpolnilo 4.186. V končno obdelavo je bilo vključenih 3.417 oseb (1.651 fantov in 1.766 deklet), rojenih leta 2003.

Vprašalnik

Vprašalnik ESPAD je razvila skupina strokovnjakov ESPAD na podlagi vprašalnika Pompidou za raziskavo o uporabi drog med šolsko populacijo (Hibell in sod., 2012). Vprašalnik je sestavljen iz jedrnih vprašanj, izbirnih vprašanj in modulov. Jedrna vprašanja so obvezna za vse države in se nanašajo na izbrane demografske spremenljivke, pogostost uporabe različnih drog, spleta, družabnih omrežij in računalniških iger v vsem življenju, zadnjih 12 mesecih in zadnjih 30 dneh pred anketo, starost ob iniciaciji oz. začetku redne uporabe drog, stališča do uporabe drog (dostopnost, tveganje za zdravje) in spleta, oceno pogostosti uporabe drog med vrstniki in starejšimi sorojenci, družinske okoliščine, šolsko uspešnost, dejavnosti v prostem času, zadovoljstvo z odnosi (starši, vrstniki). Vsaka država se lahko odloči še za nekaj izbirnih vprašanj in vprašanja največ dveh modulov. Slovenski vprašalnik vsebuje poleg jedrnih vprašanj še dodatna vprašanja v zvezi z uporabo alkohola, energijskih pijač in snovi za izboljšanje učinkovitosti pri učenju.

Postopek zbiranja podatkov

V Sloveniji opravijo zbiranje podatkov v razredih šolski svetovalni delavci na podlagi strokovnih navodil. Vsem v raziskavo vključenim osebam je zagotovljena popolna anonimnost. V vprašalniku so le tri osebna vprašanja – letnica in mesec rojstva ter spol – na podlagi katerih pa ni moč ugotoviti identitete osebe, ki je vprašalnik izpolnjevala. Vsak anketiranec prejme kuverto, v katero vloži vprašalnik z odgovori, in jo zalepi. Anketiranje poteka teden ali največ dva v natančno določenem časovnem obdobju, ko mesec pred anketiranjem ni bilo niti počitnic niti praznikov.

Obdelava podatkov

Vnos in obdelava podatkov potekata s programom SPSS. Pred vnosom podatkov v računalniško bazo je opravljen pregled vprašalnikov (ujemanje števila vprašalnikov s podatki v razrednem poročilu in kakovost odgovarjanja) ter šifriranje (država, šola, razred, oseba, vrsta programa). Čiščenje podatkov opravi upravljalec mednarodne baze podatkov v dveh fazah. V prvi fazi izloči neuporabne primere, v drugi pa opravi logično substitucijo manjkajočih vrednosti. Nato pošlje nacionalne podatke raziskovalnemu timu v nadaljnjo obdelavo.

Zaznana dostopnost različnih psihoaktivnih snovi

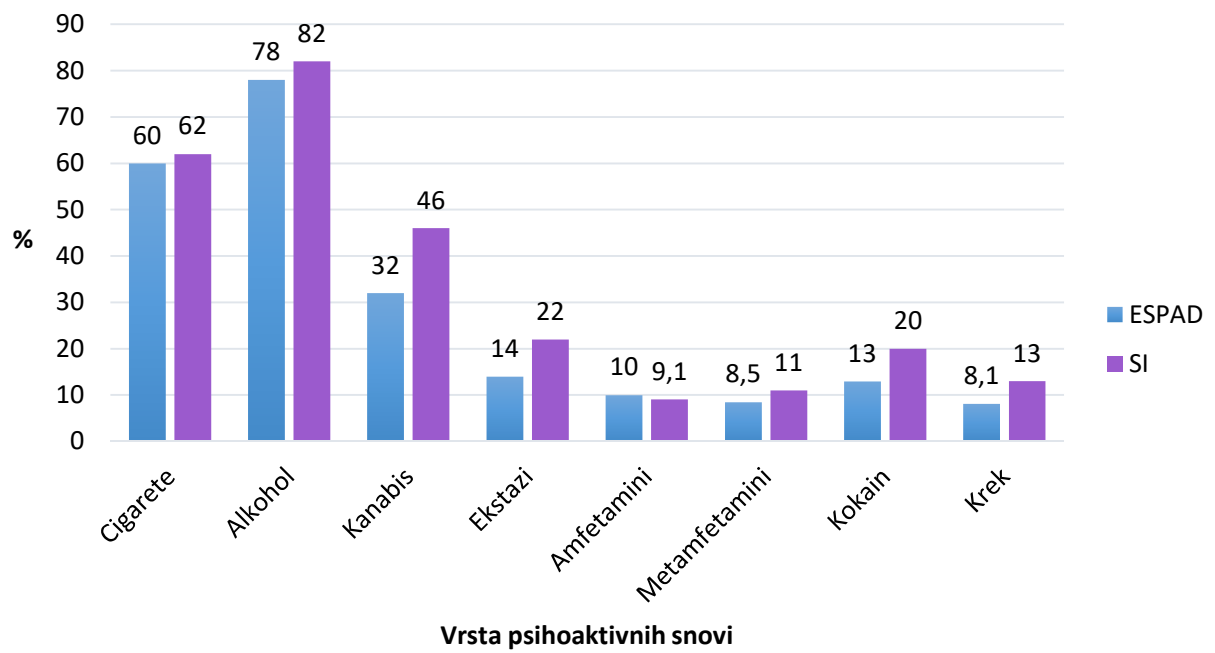
Alkohol ostaja tudi leta 2019 v starostni skupini 15- do 16-letnikov daleč najdostopnejša psihoaktivna snov kljub zakonskim omejitvam, ki postavljajo starostno omejitev za nakup alkoholnih pijač na 18 let. Več kot tri četrtine vprašanih dijakov tako zaznava dostopnost alkohola kot zelo ali precej lahko, v Sloveniji celo 82 % (Slika 1). Zaznana dostopnost alkohola se potrjuje tudi v praksi, saj je kar 39,3 % slovenskih dijakov, starih od 15 do 16 let, v anketi odgovorilo, da so vsaj enkrat v življenju **kupili alkohol** v gostinskem lokalu (baru, pabu, restavraciji, gostilni ali disku), 17,6 % anketiranih pa jih je do alkohola prišlo v trgovini (samopostrežni trgovini, nakupovalnem centru, na bencinski črpalki itd.).

Kljub strogi tobačni zakonodaji, ki so jo sprejele številne države ESPAD, so tudi **cigarete** po mnenju kar 60 % anketiranih dijakov zelo lahko ali precej lahko dostopne, v Sloveniji tako ocenjuje 62 % dijakov (Slika 1).

Zaznana dostopnost tudi pri prepovedanih drogah ni zanemarljiva in v Sloveniji pri nekaterih snoveh še narašča. Na vrhu zaznane dostopnosti je **konoplja** kot najbolj razširjena prepovedana droga tudi po uporabi. V državah ESPAD tako v povprečju vsak tretji anketiranec ocenjuje, da je konoplja zelo ali precej lahko dostopna, v Sloveniji je ta delež kar 46-odstoten (Slika 1), kar nas med državami ESPAD uvršča zelo visoko, saj imajo samo tri države višji delež (Češka, Danska in Nizozemska).

Zaznana dostopnost **drugih prepovedanih drog** je precej nižja, a je v Sloveniji v primerjavi z letom 2015 skoraj pri vseh drogah narasla, skoraj povsod pa je višja tudi od povprečja držav, ki sodelujejo v raziskavi: tako ekstazi kot zelo ali precej lahko dostopnega zaznava 22 % slovenskih anketirancev (leta 2015: 17 %, povprečje držav ESPAD pa je bilo leta 2019 14 %), kokain 20 % (2015: 16 %, povprečje držav ESPAD 2019: 13 %), amfetamini 9,1 % (2015: 8 %, povprečje držav ESPAD 2019: 10 %), metamfetamini 11 % (2015: 8 %, povprečje držav ESPAD 2019: 8,5), krek 13 % (2015: 12 %, povprečje držav ESPAD 2019: 8,1 %). Slovenija poleg Slovaške, Češke in Nizozemske sodi med države, kjer je delež dijakov, ki ekstazi zaznavajo kot zelo lahko ali precej dostopnega, višji od 20 % (Slika 1).

Slika 1. Zaznana dostopnost različnih psihoaktivnih snovi: odstotek odgovorov »zelo lahko« in »precej lahko«, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 2019

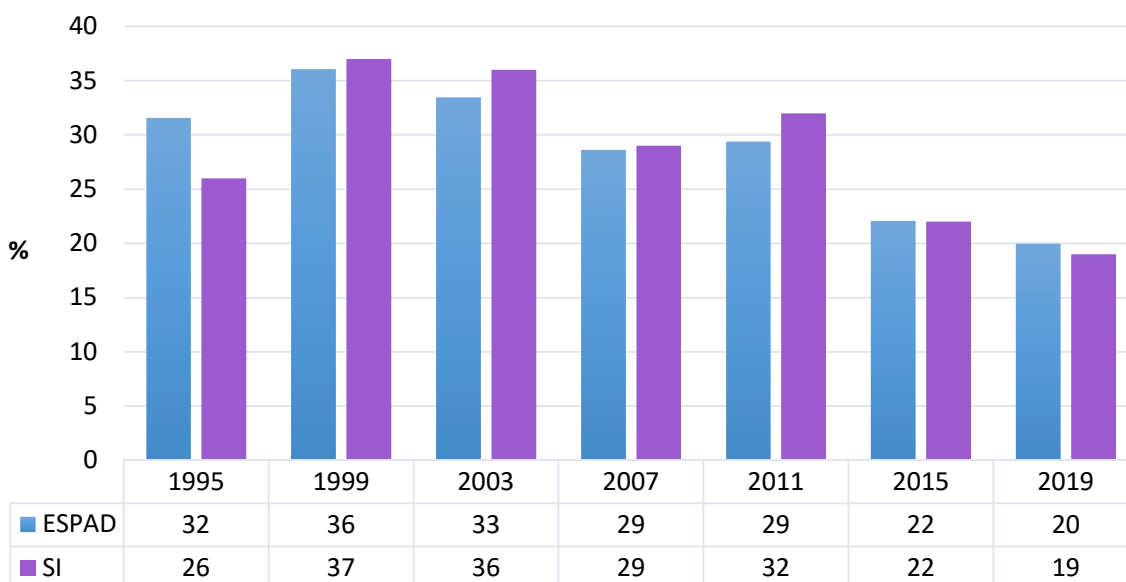

Cigarete, e-cigarete in drugi tobačni izdelki

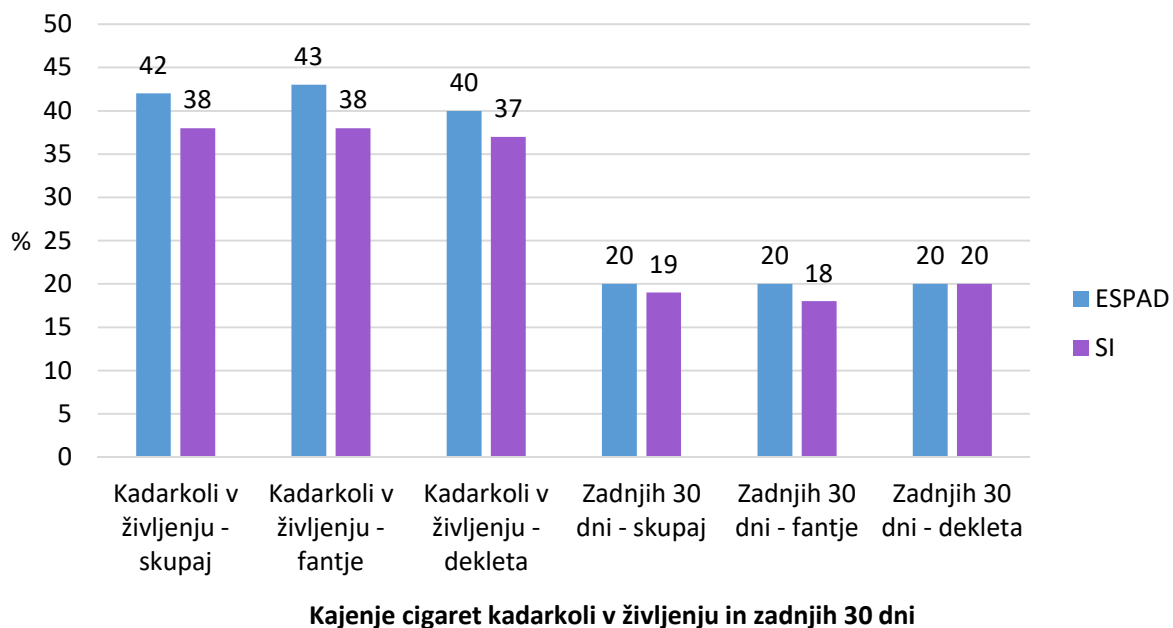
Kljub precejšnji zaznani dostopnosti tobačnih izdelkov podatki kažejo trend upadanja pri **kajenju tobaka** v vsem življenju, v zadnjih 30 dneh in pri vsakodnevni uporabi, kar verjetno lahko vsaj delno pripišemo restriktivni tobačni politiki v zadnjih dveh desetletjih. V letu 2019 je v povprečju 58 % evropskih dijakov izjavilo, da niso nikoli kadili (leta 2015: 54 %), v Sloveniji pa je bil ta delež že 62 % (leta 2015: 53 %). V 24 letih se je odstotek anketiranih, ki do starosti 15 oziroma 16 let niso kadili cigaret, značilno povečal – z 42 % leta 1995 na 62 % leta 2019 (Slika 2).

Glede na povprečje držav ESPAD je v zadnjih 30 dneh pred raziskavo kadila petina dijakov, v Sloveniji pa celo nekoliko manj (19 %). V primerjavi z letom 2015 se je precej znižala razlika med fanti in dekletmi, saj je takrat delež med dekletmi, ki so vsaj enkrat kadile v zadnjih 30 dneh pred raziskavo, znašal 25 %, pri fantih pa 19 %, leta 2019 je bil ta delež pri dekletih 20 %, pri fantih pa 18 %. **Rednih kadilcev**, ki so v zadnjih 30 dneh pokadili vsaj eno cigareto na dan, je bilo med slovenskimi anketiranci 9,3 % (v letu 2015 11 %), povprečje za sodelujoče države pa je znašalo 10 % (leta 2015 12 %) (Slika 3).

Slika 2. Kajenje cigaret v zadnji 30 dneh, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

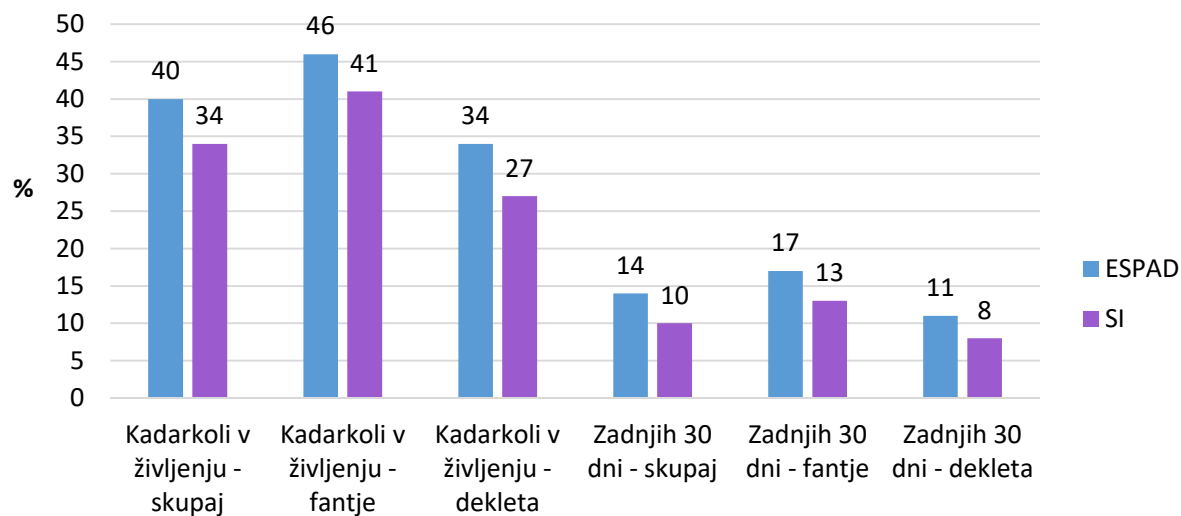
Slika 3. Kajenje cigaret v vsem življenju (kadarkoli v življenju) in v zadnjih 30 dneh, po spolu in skupaj, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 2019

V povprečju je v državah, ki sodelujejo v raziskavi, prvo cigareto **v starosti 13 let ali manj** pokadilo 18 % anketiranih dijakov, v Sloveniji nekoliko manj, 13 %. Dnevno (vsaj eno cigareto na dan) je v tej starosti začelo kaditi 2,9 % vprašanih, če gledamo povprečje sodelujočih držav, se je Slovenija uvrstila med države z najnižjim deležem, ki je znašal 1,4 %.

Ob trendu upadanja uporabe klasičnih cigaret v tej starostni skupini pa hkrati novi podatki razkrivajo precejšnje razširjenost kajenja elektronskih cigaret in uporabo drugih tobačnih izdelkov oziroma naprav za kajenje. Tako je leta 2019 kar 34 % slovenskih anketirancev odgovorilo, da je **e-cigarete** uporabilo vsaj enkrat v življenju (na ravni držav ESPAD v povprečju celo 40%), 10 % pa v zadnjih 30 dneh (v državah ESPAD v povprečju 14 %). Kajenje e-cigaret je v Sloveniji (kot tudi v preostalih državah, sodelujočih v raziskavi) precej bolj razširjeno med fanti (41 % vsaj enkrat v življenju, 13 % v zadnjih 30 dneh) kot med dekletimi (27 % vsaj enkrat v življenju, 8 % v zadnjih 30 dneh), razlika med spoloma je statistično značilna ($\chi^2 = 73,039$, $p < 0,001$, $\phi = 0,146$) (Slika 4). O uporabi e-cigaret so pogosteje poročali dijaki, ki niso kadili klasičnih cigaret, v primerjavi s tistimi, ki so klasične cigarete kadili občasno ali redno. Kar četrtino slovenskih anketirancev je k temu, da so poskusili kaditi e-cigarete, vodila radovednost (povprečje za države ESPAD je celo 30 %), v manj kot 10 % pa so e-cigarete poskusili zato, ker jim jih je nekdo ponudil, ali zaradi drugih razlogov. V anketni vprašalnik je bilo vključeno tudi vprašanje o vsebini prve e-cigarete: več kot 80 % tistih, ki so vsaj enkrat v življenju poskusili e-cigarete, je odgovorilo, da je njihova prva e-cigareta vsebovala arome, le petina pa je odgovorila, da je vsebovala (tudi) nikotin.

Slika 4. Uporaba e-cigaret v vsem življenju (kadarkoli v življenju) in v zadnjih 30 dneh, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 2019

Raba e-cigaret kadarkoli v življenju in zadnjih 30 dni

Med dijaki te starostne skupine jih je v Sloveniji kar 23 % vsaj enkrat v življenju kadilo **vodno pipo** ali šišo, v državah ESPAD v povprečju 27 %, v zadnjih 12 mesecih pa je vodno pipo kadilo 6,4 % slovenskih anketirancev, v povprečju v sodelujočih državah pa skoraj 9 %.

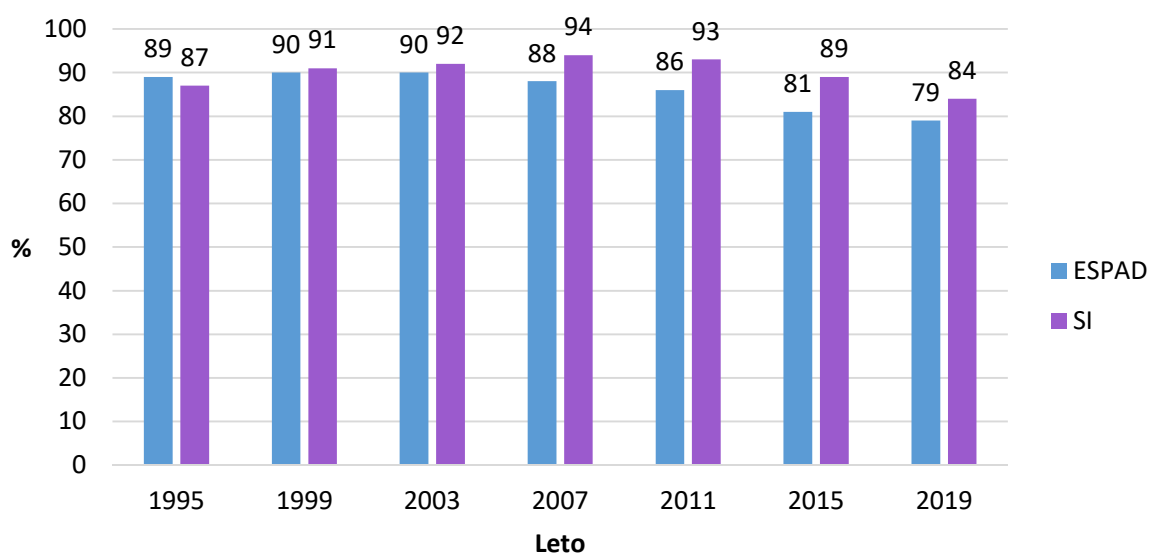
Uporaba **tobaka za žvečenje ali njuhanje** je precej manj razširjena, in sicer je v letu 2019 5,3 % slovenskih anketirancev odgovorilo (povprečje držav ESPAD je bilo 11 %), da ga je že poskusilo, v zadnjih 30 dneh pred raziskavo pa 2,4 % (v državah ESPAD v povprečju 4,3 %).

Naprave, ki tobak segrevajo, je že poskusilo kaditi 3,5 % slovenskih anketirancev (v državah ESPAD v povprečju 8 %), v zadnjih 30 dneh pa 1,4 % (povprečje v raziskavi sodelujočih držav je bilo 3,4 %).

Alkohol

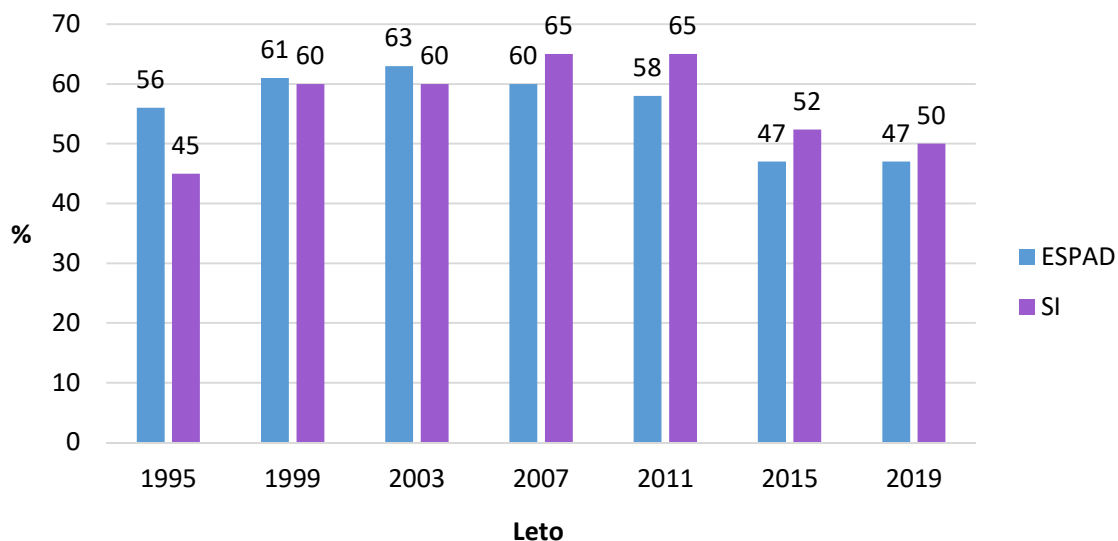
Raba alkohola med dijaki v tej starostni dobi ostaja visoka, a povprečje držav ESPAD tudi tukaj kaže nekatere pozitivne trende. Tako je raba alkohola **kadar koli v življenju** padla z 89 % v letu 1995 na 79 % v letu 2019, raba alkohola v zadnjih 30 dneh pa s 56 % leta 1995 na 47 % leta 2019, kar je enako kot leta 2015, pri obeh podatkih pa je treba upoštevati porast v letu 2003 (Slika 5). Podatki za Slovenijo v letu 2019 prav tako kažejo pozitivno sliko, vendar je bil padec deleža anketirancev, ki so **vsaj enkrat v življenju** poskusili katerokoli alkoholno pijačo, v primerjavi z letom 1995 precej manjši, in sicer je v prvem valu raziskave leta 1995 znašal 87 %, leta 2019 pa 84 % (Slika 5). Ta odstotek je leta 2015 znašal celo 89 %, v letih 1999 do 2011 pa še več – nad 90 %.

Slika 5. Odstotek dijakov, ki so vsaj enkrat v življenju pili alkoholne pijače, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

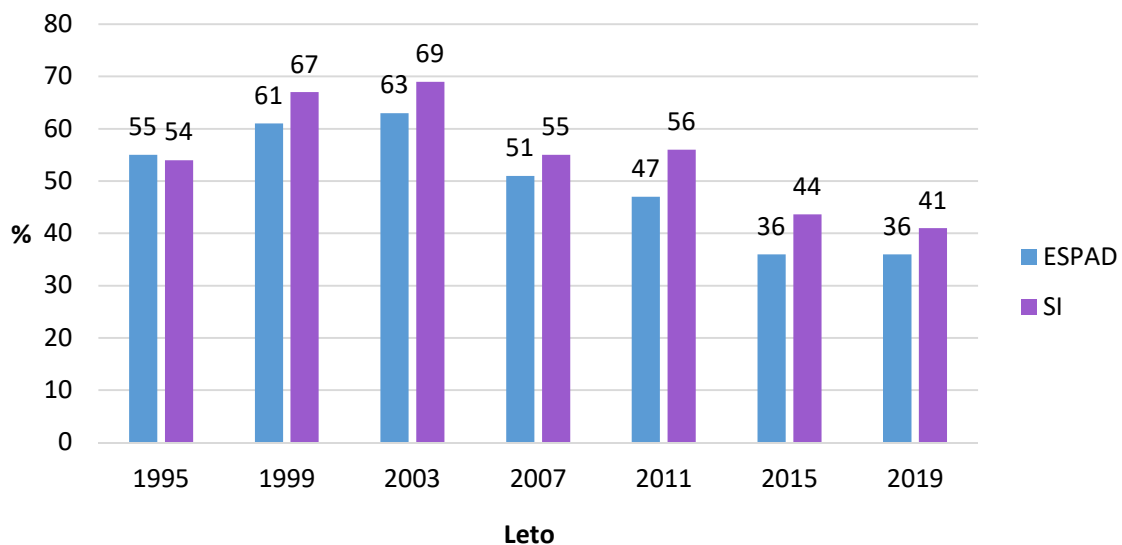
Raba alkohola med slovenskimi anketiranci **v zadnjih 12 mesecih** pred raziskavo je bila prav tako precej nad povprečjem držav, sodelujočih v raziskavi, in je znašala 76 % (povprečje držav ESPAD je bilo 69 %). **V zadnjih 30 dneh** pred raziskavo je polovica slovenskih anketirancev vsaj enkrat pila alkoholne pijače, polovica od teh enkrat ali dvakrat, četrtnina od tri- do petkrat, preostali pa šestkrat ali pogosteje (Slika 6). Raba alkohola je bolj razširjena med fanti kot dekleti, tako je v zadnjih 30 dneh pilo alkohol 54 % fantov in 46 % deklet, razlika med spoloma je statistično značilna ($\chi^2 = 80,964$, $p < 0,001$, $V = 0,155$). Fantje so tudi v precej večjih deležih poročali o pogostejših pivskih priložnostih, tako jih je med slovenskimi dijaki kar 4,8 odstotka pilo alkohol 20-krat ali pogosteje v zadnjih 30 dneh, med dijakinjami pa 1,5 %. Odstotek slovenskih anketirancev, ki so v zadnjih 30 dneh pili alkoholne pijače, je vse od leta 2007 nad povprečjem držav, ki sodelujejo v raziskavi (Slika 6).

Slika 6. Odstotek dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh pili alkoholne pijače, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

Razširjenost **opijanja** se v 24 letih v državah ESPAD ni bistveno spremenila, čeprav je v letu 2015 po naraščanju do leta 2011 v nekaterih državah nekoliko padla in je tako povprečje za države ESPAD znašalo 35 %, v letu 2019 pa 36 %, torej je bil vsaj enkrat v življenju opit več kot vsak tretji anketiranec (Slika 7). Podatki za Slovenijo kažejo, da pri opitosti kadarkoli v življenju ostajamo nad povprečjem sodelujočih držav, čeprav je delež v letu 2015 padel na 44 % (s 53 % leta 2011) in v letu 2019 še dodatno na 41% (Slika 7). V zadnjih 12 mesecih je bilo vsaj enkrat opitih 15 % slovenskih dijakov (v državah ESPAD v povprečju 13 %), nekoliko več fantov (16 %) kot deklet (13 %), vendar razlika med spoloma ni bila statistično značilna. V raziskavi ESPAD je opitost opredeljena kot stanje, pri katerem se posameznik pri hoji opoteka, se mu zapleta jezik, bruha ali se pozneje ne spomni, kaj se je dogajalo.

Slika 7. Odstotek dijakov, ki so bili vsaj enkrat v življenju opiti, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

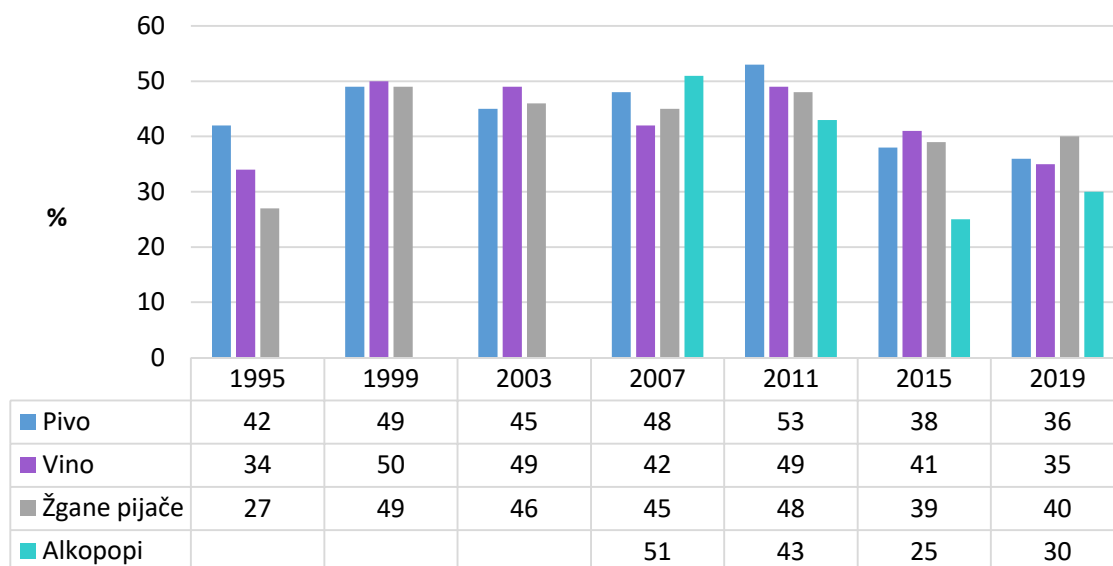
V zadnjih 30 dneh pred raziskavo je v letu 2019 40 % slovenskih anketirancev vsaj enkrat spilo **pet pijač ali več ob eni priložnosti**, v povprečju dijaki sodelujočih držav pa 34 %. Ob tem jih je med slovenskimi anketiranci 16 % imelo eno takšno priložnost v zadnjih 30 dneh, 10 % dve in 9,4 % od tri do pet takšnih priložnosti. Glede na te podatke bi lahko sklepali, da je razširjenost opijanja še večja, kot so anketiranci poročali pri neposrednem vprašanju. Odstotek dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh ob eni priložnosti vsaj enkrat spili pet pijač ali več, med leti nekoliko niha, a je od izvedbe raziskave leta 1999 precej visok (do leta 2019 je znašal več kot 40 %) (Slika 8). Od leta 2011, ko je dosegel najvišjo raven (53 %), pa je zaznati trend padanja. V vseh letih je odstotek anketiranih, ki so v zadnjih 30 dneh vsaj enkrat spili pet pijač ali več ob eni priložnosti, pri fantih višji kot dekletih (Slika 8).

Med **alkoholnimi pijačami** so zelo priljubljene žgane pijače, tako je kar 40 % slovenskih dijakov odgovorilo, da jih je pilo v zadnjih 30 dneh pred raziskavo (leta 2015Č: 39 %) (Slika 9), medtem ko je bilo povprečje sodelujočih držav 34 %. Druga najbolj razširjena pijača med slovenskimi anketiranci je bilo pivo, saj ga je v zadnjih 30 dneh pilo 38 % vprašanih (povprečje držav ESPAD je bilo 37), fantje v precej višjem deležu (45 %) kot dekleta (28 %) (Slika 9), razlika med spoloma je statistično značilna ($\chi^2 = 166,833$, $p < 0,001$, $V = 0,221$). Vino, ki je bilo leta 2015 med slovenskimi dijaki najbolj priljubljeno in ga je takrat v zadnjih 30 dneh pilo 41 % vprašanih, izgublja na popularnosti, saj ga je leta 2019 v zadnjih 30 dneh pilo 35 % anketiranih dijakov, starih 15 do 16 let (Slika 9). Povprečje držav, ki sodelujejo v raziskavi, je bilo pri vinu v obeh letih enako, tj. 31 %. Zelo verjetno je, da pa ponovno pridobivajo na popularnosti predpripravljene mešanice alkoholnih in brezalkoholnih pijač (alkopopi), katerih delež uporabe v zadnjih 30 dneh je leta 2015 padel na 25 % v primerjavi z letom 2011, ko je bil kar 43-odstoten, leta 2019 pa je ponovno narastel na 30 % (v državah ESPAD je v povprečju znašal 25 %) (Slika 9).

Slika 8. Odstotek dijakov, ki so v 30 dneh pred raziskavo vsaj enkrat spili pet pijač ali več ob eni priložnosti, skupaj in po spolu, Slovenija, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

Slika 9. Delež dijakov, ki so v zadnjih 30 dneh pili posamezne alkoholne pijače, Slovenija, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

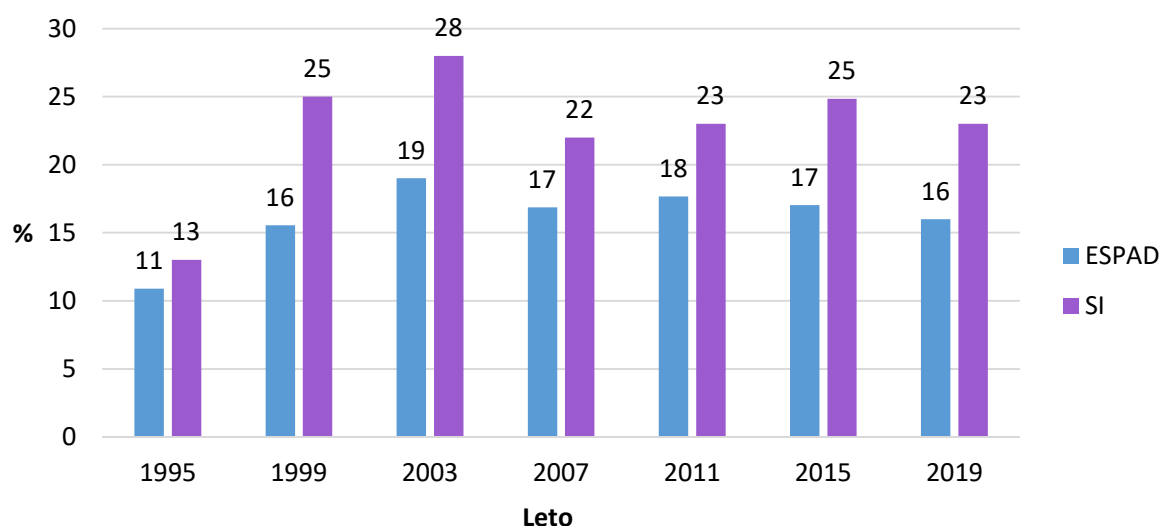

Konoplja

Po podatkih raziskave ESPAD konoplja tako kot med polnoletnimi prebivalci Slovenije tudi v starostni skupini 15- do 16-letnikov ostaja najbolj razširjena prepovedana droga vse od leta 1995, ko je bila raziskava opravljena prvič. V zadnjem valu raziskave leta 2019 je **vsaj enkrat v življenju** uporabilo konopljo 23 % anketiranih dijakov (Slika 10), starih 15 do 16 let, nekoliko več fantov (26 %) kot deklet (21 %) (Tabela 1). Razlika med spoloma je statistično značilna ($\chi^2=23,362$, $df=6$, $p<0,001$), čeprav šibka ($V=0,08$, $p=0,001$). Ti podatki nas uvrščajo precej nad povprečje držav, ki sodelujejo v raziskavi ESPAD, in sicer je raba konoplje v teh državah v letu 2019 v povprečju znašala 16 % (Slika 10), 18 % med fanti in 13 % med dekleti.

Slika 10. Delež dijakov, ki so vsaj enkrat v življenju uporabili konopljo, Slovenija in povprečje držav ESPAD, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015, 2019

Uporaba konoplje vsaj enkrat v življenju se je med slovenskimi 15- do 16-letniki v obdobju od prvega vala raziskave leta 1995 do zadnjega vala leta 2019 najbolj izrazito spremenila med letoma 1995 in 1999, ko je strmo narasla, sledilo je zmerno naraščanje do leta 2003, temu pa upad leta 2007 in nato rahlo naraščanje do leta 2015 ter ponoven rahel padec leta 2019 (Slika 10), ki ga lahko pripišemo nižji uporabi med dekleti (Tabela 1).

Tabela 1. Uporaba konoplje vsaj enkrat v življenju v letih po spolu, Slovenija, 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015 in 2019

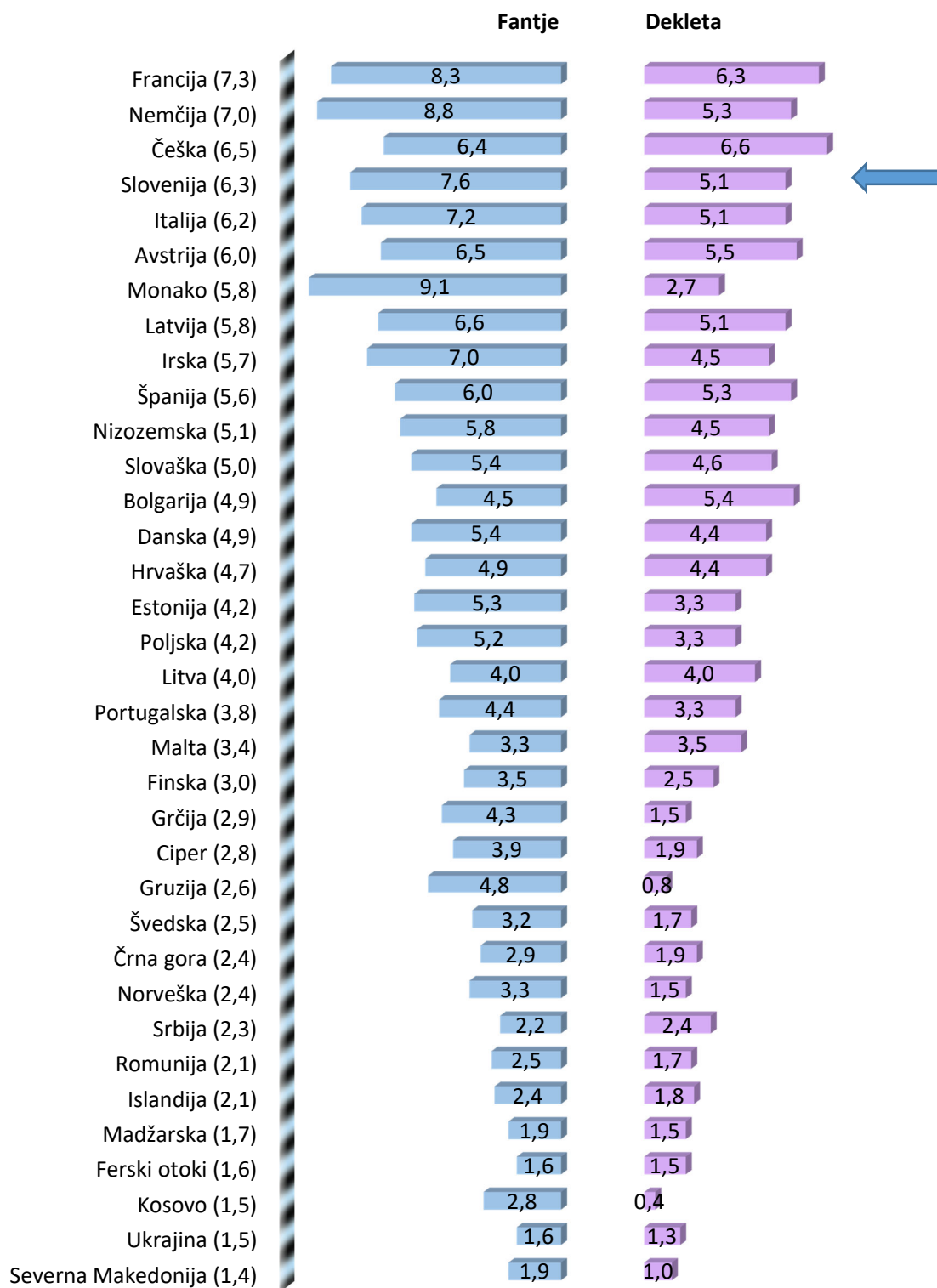
Leto	M	Ž	VSI
1995	14,4	11,8	13,2
1999	26,6	22,7	24,9
2003	30,7	26,1	28,4
2007	24,0	19,9	22,0
2011	26,0	20,9	23,4
2015	25,9	23,8	24,8
2019	26,0	20,7	23,2

V zadnjih 12 mesecih je konopljo v Sloveniji vsaj enkrat uporabil vsak peti anketiranec, medtem ko je povprečje v raziskavi sodelujočih držav znašalo 13 %. **V zadnjih 30 dneh** pred raziskavo je konopljo uporabilo 11 % anketiranih dijakov, nekoliko več fantov kot deklet, medtem ko je bilo povprečje za države, sodelujoče v raziskavi, precej nižje in je znašalo 7 %.

Po podatkih raziskave so leta 2019 slovenski dijaki, stari 15 do 16 let, konopljo v največjih odstotkih uporabili **v obliki** posušenih listov in cvetov (19 %) in pomešano s tobakom (17 %), poleg tega pa še kot konopljino olje (6,5 %) in konopljino smolo (3,3 %).

V zadnjih 12 mesecih pred raziskavo je 3,8 % slovenskih dijakov (2,7 % deklet in 5,0 % fantov) konopljo uporabilo **40-krat ali pogosteje**. Hkrati jih med tistimi, ki so v zadnjih 12 mesecih uporabili konopljo, slaba tretjina sodi med **uporabnike z visokim tveganjem** glede na test CAST (Cannabis Abuse Screening Test). Glede na celoten vzorec sodelujočih v raziskavi je tveganih uporabnikov konoplje 6,3 %, več fantov (7,6 %) kot deklet (5,1 %), razlika med spoloma je statistično značilna ($p = 0,00$) (Slika 11). Po odstotku visokotveganih uporabnikov konoplje se med državami, sodelujočimi v raziskavi, uvrščamo kar na četrto mesto. S testom CAST ocenjujemo pogostost oziroma obseg težav, povezanih z uporabo konoplje, in vključuje vprašanja o: kajenju konoplje pred poldnevom, kajenju konoplje v samoti (brez družbe drugih uporabnikov), težavah s spominom zaradi kajenja konoplje, nasvetih staršev ali prijateljev o zmanjšanju ali opustitvi uporabe konoplje, poskusih opuščanja uporabe konoplje ter težavah v odnosih ali v šoli zaradi uporabe konoplje.

Slika 11. Visokotvegana uporaba konoplje po spolu, primerjava med državami ESPAD, 2019

Podatki o razširjenosti uporabe konoplje med slovenskimi anketiranci, starimi 15 do 16 let, odražajo njihovo **zaznavo o tveganjih**, povezanih z uporabo te prepovedane droge. Kar petina jih namreč meni, da redno kajenje konoplje ni tvegano oziroma je malo tvegano. Da je redna uporaba konoplje zelo tvegana, je v letu 2019 menilo 44 % slovenskih dijakov, kar je najmanj med vsemi sodelujočimi državami in precej pod povprečjem evropskih držav, ki je znašalo 59 %, ter občutno manj tudi glede na delež med slovenskimi dijaki v letu 2015 (55 %). Redno kajenje konoplje je za zelo tvegano ocenilo več deklet (52 %) kot fantov (36 %), razlika med spoloma je statistično značilna ($\chi^2=125,148$, $df=4$, $p<0,001$, $V=0,192$). Ti podatki ne presenečajo, saj postaja sprejemljivost konoplje v slovenski družbi v zadnjih letih vse večja.

Druge prepovedane droge

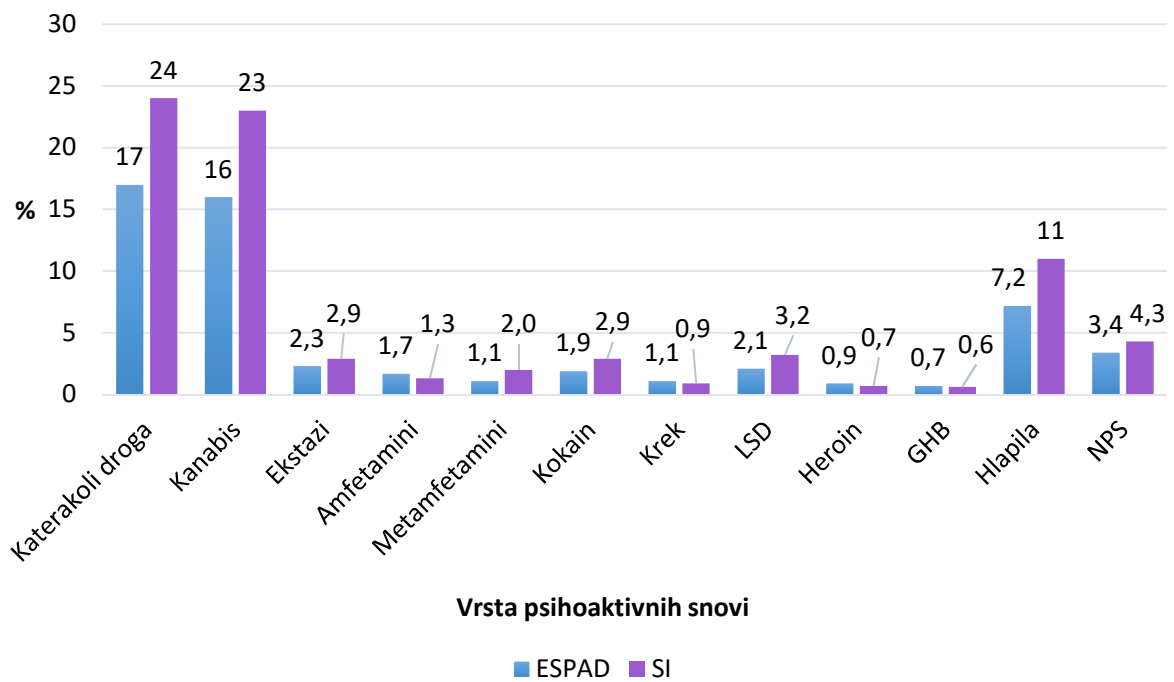
V raziskavo ESPAD so vključena vprašanja v zvezi z uporabo naslednjih **poživil**: ekstazi, amfetamini, metamfetamini, kokain in posebej krek. Katerokoli od teh poživil je v vsem življenju že uporabilo 6,3 % 15- do 16-letnikov (v letu 2015 4,9). Ekstazi je uporabilo 2,9 % anketirancev, amfetamine 1,3 %, metamfetamine 2,0 %, kokain 2,9 % in krek 0,9 % (Slika 12). Razlike med spoloma so majhne in niso statistično značilne. V zadnjih 12 mesecih pred raziskavo je ekstazi uporabilo 2,4 % anketirancev, kokain 2,1%, metamfetamine 1,8, amfetamine in krek pa 1 % ali manj.

Zaradi porasta v rabi poživil med letoma 2015 in 2019 je treba v bodoče pozorno spremljati trende tudi pri rabi teh drog. Kljub temu lahko zaključimo, da je tako kot v preteklih raziskavah ESPAD v letu 2019 uporaba poživil v raziskovani skupini relativno redek pojav, kar sicer velja za vse prepovedane droge, razen kanabisa. Poudariti pa je treba, da gre za droge, ki jih anketirani 15- do 16-letniki **ocenjujejo za precej dostopne** (glej Sliko 1). Pri zaznani dostopnosti ekstazija so tako leta 2019 slovenski dijaki v samem vrhu med evropskimi državami, ki sodelujejo v raziskavi, in sicer jih je kar 22 % ocenilo, da je ekstazi precej ali zelo lahko dostopen, v enakem deležu so tako menili tudi češki anketiranci, medtem ko je bilo na Slovaškem takšnih dijakov še več – 24 %. Prav tako so bili slovenski anketiranci precej pri vrhu v primerjavi z drugimi državami tudi pri oceni dostopnosti kokaina in kreka. Petina ji je menila, da je kokain precej ali zelo lahko dostopen, z lahko dostopnostjo kreka pa se je strinjalo 13 % vprašanih.

LSD ali kateri drug halucinogen je v vsem življenju uporabilo 3,2 % slovenskih dijakov, ki so sodelovali v raziskavi ESPAD, kar je dvakrat več kot v letu 2015 (1,5 %), podoben je bil tudi delež tistih, ki so uporabili **nore gobe**, in sicer je znašal 3,1 % (Slika 12). Delež anketirancev, ki so že poskusili **GHB**, pa je bil kot vsa leta doslej nizek, in sicer je znašal 0,6 %.

V raziskavo ESPAD je med opioidi zajet le **heroin**. V vsem življenju ga je poskusilo 0,7 % 15- do 16-letnikov (0,4 % fantov in 1,0 % deklet), kar nas uvršča nekoliko pod povprečje držav, ki sodelujejo v raziskavi ESPAD (Slika 12). V raziskavi je 0,5 % anketirancev, starih 15 do 16 let, odgovorilo, da si je **drogo vbrizgalo z iglo**, vendar se je vprašanje nanašalo na katero koli drogo, ki jo je mogoče uporabiti na ta način, npr. heroin.

Slika 12. Uporaba različnih psihoaktivnih snovi v vsem življenju (kadarkoli v življenju), Slovenija in povprečje držav ESPAD, 2019

Druge psihoaktivne snovi

V povprečju je 3,4 % dijakov v državah ESPAD vsaj enkrat v življenju uporabilo **novе psihoaktivne snovi** (NPS), kar je majhen upad v primerjavi z letom 2015 (4 %), vendar je ta delež kljub temu višji kot pri amfetaminih, ekstaziju, kokainu in LSD-ju, če bi jih upoštevali posamezno (Slika 12).

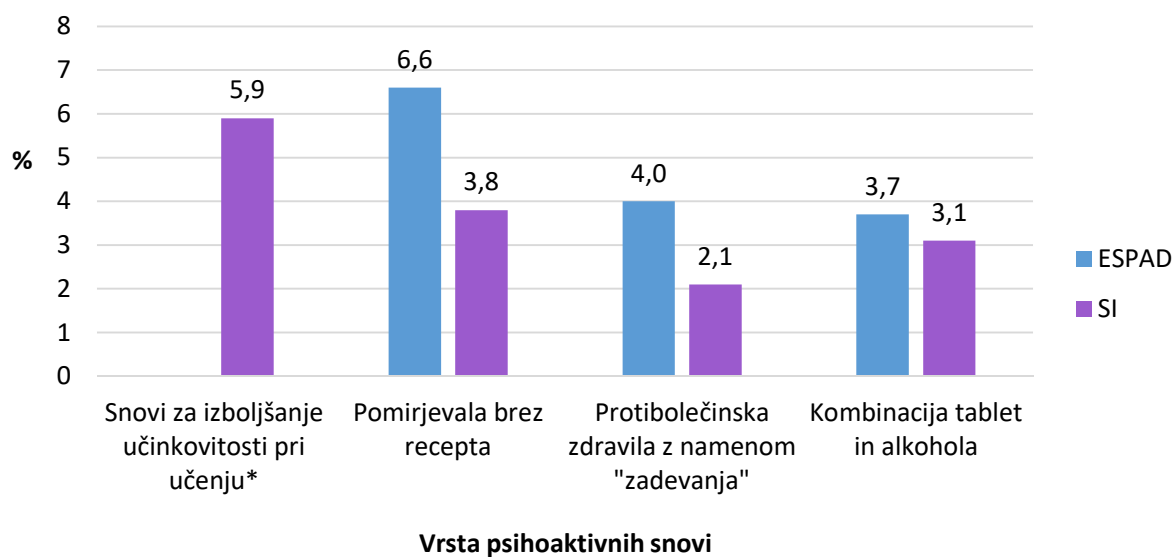
Leta 2019 je 4,3 % slovenskih 15- do 16-letnikov odgovorilo, da so že uporabili NPS, ki posnemajo učinke prepovedanih drog in jih je mogoče dobiti v obliki zeliščnih pripravkov, praškov, kristalov ali tablet. V zadnjih 12 mesecih je NPS uporabilo 3,3 % slovenskih anketirancev, več deklet (4,0 %) kot fantov (2,7 %), razlika med spoloma je statistično značilna ($p < 0,05$). Najpogostejša oblika teh snovi, ki so jo dijaki uporabili v zadnjih 12 mesecih, je bila zeliščna mešanica za kajenje, sledile so snovi v obliki praška, kristalov ali tablet, najmanjši delež dijakov pa je uporabil te snovi v obliki tekočine oz. v kakšni drugi obliki. Skoraj vsi uporabniki novih psihoaktivnih snovi uporabljajo tudi druge snovi (tj. alkohol, konopljo in poživila). Nenehno pojavljanje NPS in souporaba različnih drog med uporabniki NPS kaže na potrebo po okrepljenem spremljanju tega pojava.

Hlapila so med slovenskimi dijaki med bolj razširjenimi psihoaktivnimi snovmi. V raziskavi ESPAD 2019 je 11 % dijakov, starih 15 do 16 let, odgovorilo, da so v vsem življenju že uporabili katero od hlapil (Slika 12). To je nekoliko manj kot v letu 2015 (14 %), vendar nas tudi ta podatek uvršča med sedem evropskih držav z deležem nad 10 % (poleg Slovenije še: Latvija, Hrvaška, Estonija, Grčija, Avstrija in Švedska).

Leta 2019 sta bili v raziskavo ESPAD prvič vključeni tudi vprašanja o uporabi **snovi za izboljšanje učinkovitosti pri učenju**, tj. snovi, ki delujejo kot poživilo in so jih anketiranci pridobili brez zdravniškega recepta. Vsaj enkrat v življenju je takšno snov že uporabilo 5,9 % slovenskih dijakov, nekoliko več deklet (6,3 %) kot fantov (5,5 %), a razlika med spoloma ni statistično značilna. Dijaki so te snovi najpogosteje pridobili pri družinskih članih, prijateljih ali znancih (2,7 %), redko pa pri uličnih prodajalcih, preko spleta ali v lekarni. Tudi rabo teh snovi bi veljajo v prihodnje pozorno spremljati, saj že presegajo odstotek rabe večine drugih drog (z izjemo konoplje), hkrati pa izjemno malo vemo o njihovih dolgoročnih učinkih na zdravje.

Posebno pozornost je treba nameniti tudi **zlorabi zdravil**. Nemedicinska uporaba zdravil (predvsem pomirjeval) na recept med dijaki, starimi od 15 do 16 let, je v nekaterih državah ESPAD precej zaskrbljujoča, povprečje za vse države kaže, da je v letu 2019 6,6 % anketiranih vsaj enkrat v življenju že uporabilo pomirjevala, ki jim jih ni predpisal zdravnik, v Sloveniji pa 3,8 %. Poleg tega je v državah ESPAD 4 % vprašanih že uporabilo protibolečinska zdravila, da bi se »zadeli«, med slovenskimi dijaki je bil ta delež nižji in je znašal 2,1 %. Poleg tega je 3,1 % slovenskih 15- do 16-letnikov in 3,7 % anketirancev na ravni sodelujočih držav vsaj enkrat v življenju zaužilo zdravila v kombinaciji z alkoholom.

Slika 13. Uporaba snovi za izboljšanje učinkovitosti pri učenju, pomirjeval brez recepta, protibolečinskih zdravil z namenom »zadevanja« in kombinacije tablet in alkohola v vsem življenju (kadarkoli v življenju), Slovenija in povprečje držav ESPAD, 2019

Opomba: *Vprašanje je bilo izbirno, zato podatka za povprečje držav ESPAD ni, saj ga večina držav ni vključila v vprašalnik.

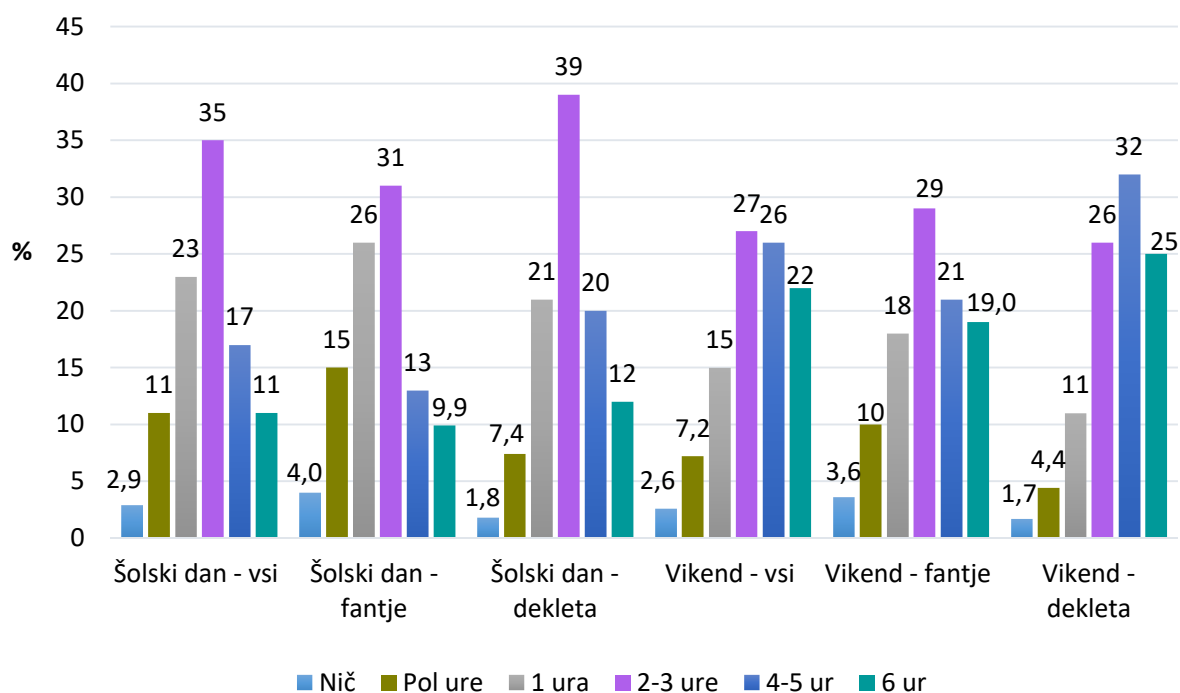
Raba spleta in igre na srečo

Preživljanje prostega časa na spletu je med dijaki, starimi 15 do 16 let, vse bolj razširjeno. Kar 85,8 % slovenskih anketirancev je leta 2019 za zabavo **uporabljajo splet skoraj vsak dan** (za čitanje, iskanje in poslušanje glasbe, igranje iger, družabne medije, gledanje videov).

V zadnjih sedmih dneh pred raziskavo jih je na običajen šolski dan več kot tretjina porabila od 2 do 3 ure za **družabne medije**, še slaba četrtnina pa po eno uro (Slika 14). Dekleta so za družabne medije porabila več časa kot fantje, tretjina celo po štiri ure ali več. V dneh, ko ni bilo šole, so anketiranci namenili družabnim medijem še več časa, skoraj polovica (48 %) 4 ure ali več, še dobra četrtnina pa od 2 do 3 ure (Slika 14). Štiri ure ali več je ob vikendih in praznikih porabilo za družabne medije kar 57 % deklet. Povprečje držav ESPAD kaže podobno sliko.

Med slovenskimi anketiranci se jih 68 % vsaj delno strinja s trditvijo, da za družabne medije porabijo preveč časa, v državah ESPAD pa v povprečju nekoliko manj (60 %). Poleg tega 29 % slovenskih dijakov vsaj delno priznava, da postanejo slabe volje, če ne morejo uporabljati družabnih omrežij, 54 % pa se jih vsaj delno strinja, da jih na pretirano uporabo družabnih omrežij opozarjajo starši.

Slika 14. Čas, ki so ga dijaki in dijakinje v zadnjih 7 dneh namenili družabnim medijem, na tipičen šolski dan in na tipičen nešolski dan (vikend, praznik), skupaj in po spolu, Slovenija, 2019

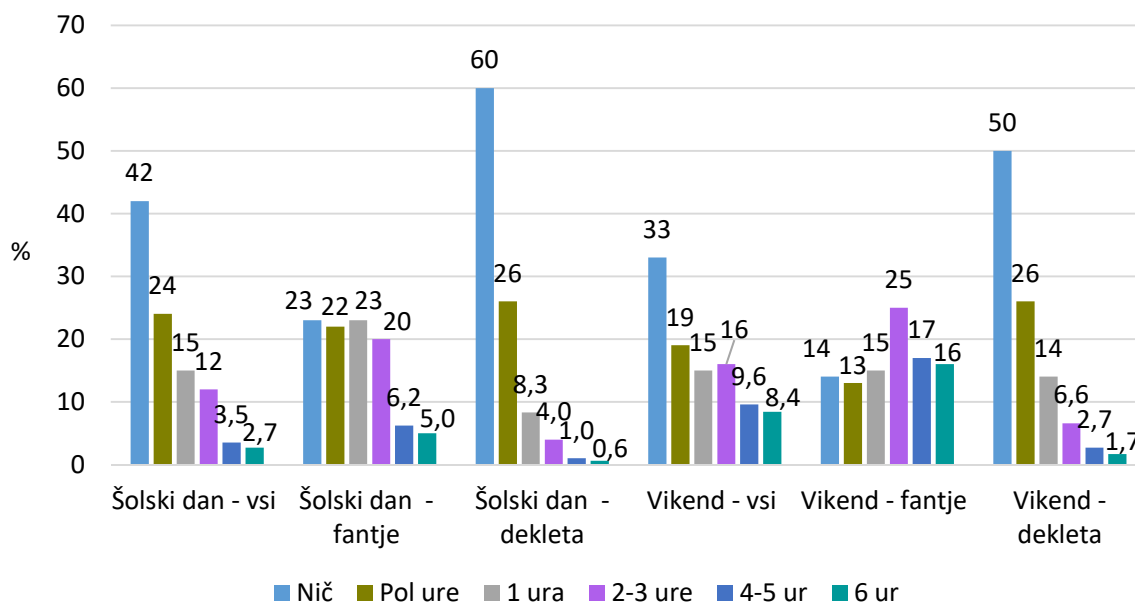

V zadnjih 30 dneh pred raziskavo 42 % anketiranih slovenskih dijakov na tipičen šolski dan ni igralo **spletnih iger**, bistveno višji delež deklet (60 %) kot fantov (23 %), 12 % anketirancev je spletne igre igralo 2 do 3 ure na tipičen šolski dan, 6,2 % pa 4 ure ali več, bistveno več fantov (2 do 3 ure: 20%, 4 ali več ur: 11,2), razlika med spoloma je statistično značilna z močno povezavo med spremenljivkama ($\chi^2=710,141$, $df=5$, $p<0,001$; $V=0,458$, $p=0,001$) (Slika 15). Čas, ki ga fantje porabijo za igranje spletnih iger, pa se še bistveno podaljša v dnevih, ko ni šole, in sicer jih je v letu 2019 v zadnjih 30 dneh četrtnina ob vikendih ali praznikih porabila 2 do 3 ure za spletne igre, 4 ure ali več pa celo tretjina (povprečje držav, ki sodelujejo v raziskavi, je bilo tu celo višje, in sicer je znašalo 42 %) (Slika 15).

V zadnjih sedmih dneh pred raziskavo so fantje v povprečju preživeli ob spletnih igrah nekoliko več kot 3 dni, dekleta pa en dan. Ob tem se je dobra tretjina fantov strinjala s trditvijo, da preživijo preveč časa z igranjem spletnih iger, vendar jih je hkrati kar 38 % tej trditvi odločno nasprotovalo.

Slika 15. Čas, ki so ga dijaki in dijakinje v zadnjih 30 dneh namenili spletnim igram, na tipičen šolski dan in na tipičen nešolski dan (vikend, praznik), skupaj in po spolu, Slovenija, 2019

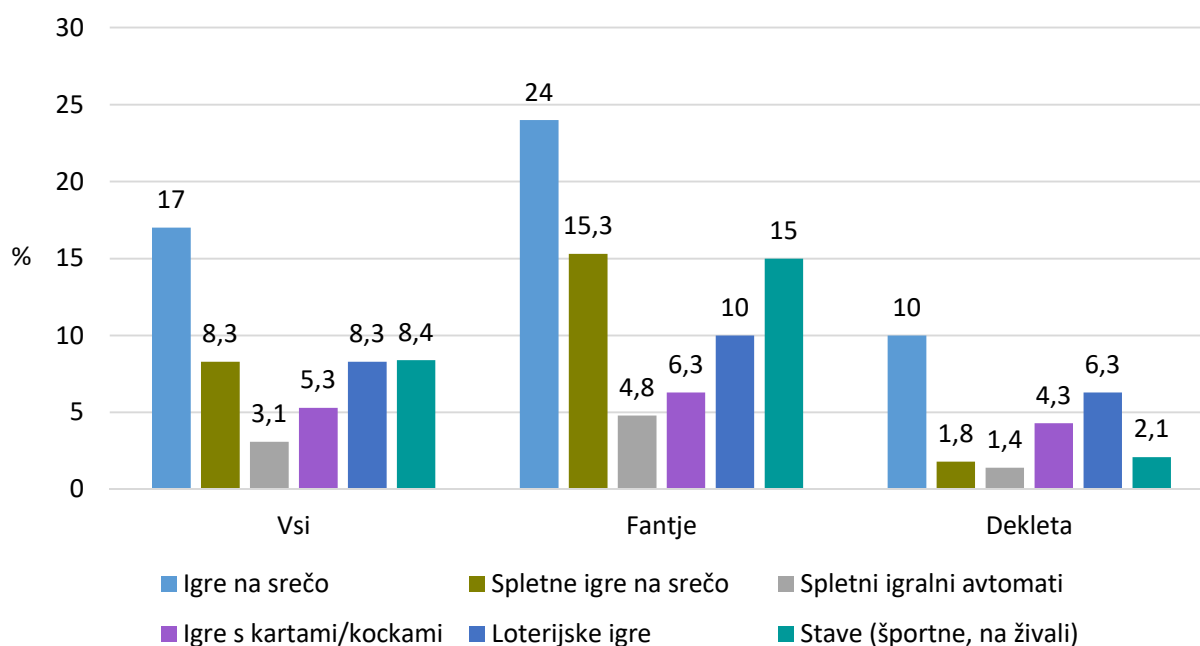

Glede na podatke ESPAD sta visoka raven normalizacije **iger na srečo** v družbi in kultura teh iger v družinah pomemben dejavnik zgodnjega pojava igranja na srečo med mladostniki in razvoja problematičnega igranja na srečo v tej starostni skupini. Rezultati raziskave 2019 namreč kažejo, da so igre na srečo za denar postale priljubljena aktivnost evropskih dijakov in dijakinij, saj jih je na vprašanje o pogostosti igranja iger na srečo v državah ESPAD v povprečju 14 % odgovorilo, da so v zadnjih 12 mesecih vsaj enkrat igrali na srečo za denar, precej več fantov, kar 22 %, kot deklet (6,0 %). Podobni so tudi podatki za Slovenijo, in sicer je igre na srečo za denar v zadnjih 12 mesecih pred raziskavo igralo 13 % slovenskih anketirancev, prav

tako pretežno fantje – 21 % in precej manj dekleta – 5,3 % (Slika 16). Razlika med spoloma je tudi statistično značilna ($\chi^2=195,455$, $df=3$, $p<0,001$, $V=0,242$).

Če na razširjenost igranja iger na srečo sklepamo iz vprašanja o pogostosti igranja **različnih iger na srečo**, je delež anketirancev, ki so vsaj enkrat v zadnjih 12 mesecih igrali vsaj eno od štirih vrst iger, še precej višji kot pri neposrednem vprašanju, in sicer med slovenskimi anketiranci znaša 17 % (24 % med fanti in 10 % med dekleti), povprečje držav ESPAD pa celo 22 % (29 % med fanti in 15 % med dekleti). Med slovenskimi anketiranci so najbolj priljubljene stave (8,4 %, med fanti 15 %) in loterijske igre (8,3 %, med fanti 10 %), sledijo igre s kartami in kockami (5,3 %, med fanti 6,3 %) in spletni igralni avtomati (3,1 %, med fanti 4,8 %) (Slika 16). Igre na srečo na spletu je v zadnjih 12 mesecih igralo 8,3 % slovenskih anketirancev, v državah ESPAD v povprečju 7,9 %.

Slika 16. Igranje iger na srečo za denar vsaj enkrat v zadnjih 12 mesecih skupaj in na spletu ter igranje posameznih vrst iger, skupaj in po spolu, Slovenija, 2019

Presejalna vprašanja za oceno **problematičnosti iger na srečo** so pokazala, da bi to aktivnost lahko opredelili za pretirano pri 2,7 % slovenskih anketirancev (pri 5,1 % fantov in 0,5 % deklet), pri čemer se vprašanja nanašajo na pogostost in trajanje igranja na srečo v zadnjih 12 mesecih. Pri dijakih in dijakinjah, ki pretirano igrajo igre na srečo, so pogostejša tudi druga tvegana vedenja, in sicer: pitje več kot pet pijač ob eni priložnosti v zadnjih 30 dneh (70 %), uporaba konoplje vsaj enkrat v življenju (50 %) in uporaba poživil vsaj enkrat v življenju (21 %).